

בסיועה דשמיא

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים ואקטואליים מהפרשה שבת חוה"מ סוכות תשפ"א גליון 144

יותר משאר חביריו לפי שניצל ללימוד התורה גם את הדקות שאחרים היו מזלזלים בהם. והנה כשאדם מזדמן לברית וממתין חמש דקות, הוא יכול להיזכר בסיפור הזה, אבל יאמר לעצמו: אם הייתי מכיר בעצמי שבאמת אנצל כל פעם, חמש דקות כאן, ורבע שעה כאן ואתמיד בזה, ולבסוף אגמור את הש"ס, בודאי הייתי עושה כן, אלא שמתייאש ובטוח שלא יגיע לזה. וחושב שזה 'גדול עליו', ולכן הוא מוצא חבר ומשוחח עמו בינתיים. אבל כאן למדנו שאם יש לך ציפיה ואפשרות גדולה – תפוס ממנה אפילו הבזק בלבד. אם בכל פעם שאתה מגיע לאיזו שמחה, לתפוס כאן חמש דקות וכאן עשר דקות, זה הרבה בשבילך, אז תעשה לפחות מה שאתה יכול, אפילו פעם אחת תתפוס 'ברק של גדלות', כאומרו 'צפייתך, כמראה הבזק', אף שהוא לא ה'גדלות', אך זה 'ברק של גדלות', וגם זו גדלות¹.

¹ עוד דוגמה לדבר, כפי שאמר אחד הספדנים על הגר"ש אלישיב זצ"ל, אף שמספרים על התמדתו דברים מופלאים, וישנם שאומרים: מה הקשר אלי, הלא לעולם לא אניע לזה, אין זה במושגים שלי, אבל התשובה לכך: אל תהיה הרב אלישיב כל הזמן, זה באמת אולי לא תוכל, אבל שעה אתה תוכל להיות הרב אלישיב? אז תהיה... וזהו כמדובר, גם אם לא יכול לקחת את כל הגדלות, יקח לפחות מקצת ממנה שביכולתו לקחתה. וכן מפורש בהלכה, כי אף שאין אדם יכול להיות בדביקות כל חייו כמו האבות, אמנם בברכה ראשונה שבשמונה עשרה יהיה כמו האבות, שלכך תיקנו להזכיר בתחילת תפילת העמידה ברכת אבות, כדי שימשיך האדם עליו יראה, כי האבות דבוקו תמיד בה' יתברך אפילו שהיו מלוכשים בחומר גשמי, וזו המעלה שנצטוונו עליה 'ולדבקה בו'. וכתב בתוצאות חיים (את קצת) כי אף שאין כל אחד יכול להשיג מעלה זו כמו שהשיגו האבות, לפחות בעת תפילתו ראוי לו לפנות דעתו מכל דברי העולם הזה, וידבק את מחשבתו בבורא.

ובאמת שהשולחן ערוך (או"ח צח, א בקידוש לשון) כתב שהמתפלל "יחשוב כאילו שכינה כנגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו, עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו... וכך עשו חסידים ואנשי מעשה, שהתבודדו וכוונו בתפילתם עד שהגיעו להתפשטות הגשמייות ולהתגברות כח השכלי, עד שהגיעו קרוב למעלת הנבואה...". ואפילו שאין דרך השולחן ערוך להזכיר דברים כאלו, כאן ראה לנכון להזכיר זאת להלכה, כדי שכשעומד בתפילה לפני המלך, ולפחות בברכה ראשונה המעכבת – יהיה בדביקות כזו (ובניאר הלכה הביא בשם שו"ת הרשב"א שבברכה ראשונה לא יחשוב שום דבר וולתי התפילה), ולפחות ברגעים מסויימים יידבק אליו יתברך. ומעין זה מובא בספרים, שהגם שבכל השנה איננו יכולים להגיע לדרגות גבוהות, לפחות ביום הכיפורים נגיע לדרגות גבוהות, ונהיה כמו המלאכים בלא אכילה ובלא שתיה וכדומה. ומעין מה שפירש האדמו"ר מקוצק זצ"ל את דברי חו"ל 'חייב אדם לומר: מתי יגיעו

בני אשכנז ע"פ מס' סופרים נוהגים לקרוא 'מגילת קהלת' מעלת הקצת ברוחניות

שאלה: היודע מתחילה שלא יקיים את כל חמצוה בשלימותה, האם יש מעלה לקיים רק את חלקה?

א. קהלת ז, טז-יז: "אל תהי צדיק הרבה... אל תרשע הרבה". כתב ב'לקוטי הלכות' (מוהר"ן, תרומות ומעשרות ג, ב) "יש שנפלו כל כך בדעתם, עד שאינם לומדים אפילו דף אחד גמרא או פרק משניות, מחמת שיוודעים שצריכים לעשות הרבה מאוד, ומחמת זה אינם עושים כלום. ועל זה הזהיר הכתוב 'אל תהי צדיק הרבה... ואל תרשע הרבה', כי מחמת שרוצה להיות צדיק הרבה כנוכר, על כן הוא רשע הרבה חס וחלילה. כי באמת בודאי היה ראוי שיהיה כך, לקדש עצמו בכל הקדושות ולהפך פניו מעולם הזה לגמרי... אבל אף על פי כן, וכי מאן דלא יכול למעבד כולא מצוה, פלגא מצוה נמי לא לעבד (פירוש: וכי מי שלא יכול לעשות מצוה שלימה, לא יעשה גם חצי מצוה). כי בודאי כל מה שיעשה איזה דבר שבקדושה בשביל ה' יתברך, אפילו נקודה קטנה בעלמא, בודאי לא יאבד לעתיד שום דבר, מכל שכן שעל פי רוב כשיהיה חזק בדעתו וירגיל עצמו מעט מעט בדרכי הקדושה, אז סוף כל סוף יזכה לשוב בתשובה שלימה לה' יתברך כראוי, כי אין שום יאוש בעולם כלל" (כע"ז כתב ב'משיבת נפש' אותיות ג, קיא).

גם ב'ספר יצירה' (המיוחס לאברהם אבינו. א, ה) נאמר "עשר ספירות בלימה, צפייתך – כמראה הבזק, ותכליתך – אין להם סוף". ואף שהוא מסודות התורה, אך בדרך פשוטו ביאר הגר"ש פינקוס זצ"ל (במאמר 'גדלות וקטנות, חמש עצות טובות') שהמאמר 'צפייתך כמראה הבזק' בא ללמדנו: אם יש לך ציפיה גדולה, ואינך יכול לתפוס את כולה, תתפוס לפחות ברק (של אור וחלק) ממנה.

וכפי שמסופר על הגר"ז ר' בענגיס זצ"ל (ראב"ד ירושלים), שכל תקופה היה מסיים את הש"ס, פעם אחת לאחר שבועיים מהסיום, עשה שוב סיום הש"ס, והיה שרוי בשמחה עצומה, כשנשאל כיצד הספיק בשבועיים בלבד לגמור שוב את כל הש"ס? הסביר שסיום הש"ס הנוסף הוא מאותם חמש דקות שהמתין עד לסידור קידושין או לשבת כסנדק, וכן כשממתין לנסיעה וכדומה, ובמשך זמן של חמש דקות כאן ושתי דקות כאן, הספיק לגמור את כל הש"ס. וה'חתם סופר' אמר שגדל

גם אם למד פרק, או אם הספיק שלשה דפים בגמרא, אבל לפחות הרויח את אותם דפים, או את אותו חיוזק שעשה באותם ימים, וזה בפני עצמו, דבר גדול מאוד. עוד דוגמא מצויה לכך נוכחתי לראות כמה פעמים על יהודים שזכו ברוך ה' להתפלל בכוונה מילה במילה כמונה מרגליות (עיין בשולחן ערוך או"ח צח, א, ואשרי חלקם (כמו שהבאנו בשמות א, א הודעת חיבה), אך דא עקא, אם נקלעו לאיזה אונס שאין באפשרותם להתפלל כראוי, או בשעה שהם חולים לא עלינו, יכולה להתגנב אליהם תחושה שאינם מעוניינים להתפלל, שהרי ממילא לא יוכלו כעת להתפלל כראוי, משל אומרים: או הכל או כלום. אבל זו טעות, שכיון שהם אנוסים בדבר, גם אם לא יוכלו להתפלל הכל בכוונה כראוי, לפחות יכוונו חלק מן התפילה, וכפי שנפסק (רמ"א קא, א, ובכף החיים סק"ד בשם האחרונים גם לבני ספרד) שבזמנינו שלא מכוונים כל כך, גם מי שלא כיון – אינו חוזר על התפילה⁴.

הגר"ש פינקוס זצ"ל סיפר כי בהיותו בחור באמריקה, ראה יהודי שתיכף לאחר החתונה החל להתחזק בלימוד התורה, למחרת ה'שבע-ברכות' שלו, הוא פתח גמרא מסכת ברכות והתחיל ללמוד בחשק גדול, 'מעודי לא ראיתי כזה לימוד נפלא, ממש קנאתי בו'. הוא ישב והתנדנד עם הסטנדר 'מאימתי קוראים את שמע בערבית' (ברכות ב.) בכזו מתיקות נוראה, שעות על גבי שעות. למחרת באתי מוקדם כדי לראותו בא, ושוב הוא פתח מסכת ברכות ולמד בהתמדה, אך מעט פחות מהמתיקות של אתמול, אמנם עדיין לימוד רציני. ביום למחרת הוא סגר את הגמרא והביא שולחן ערוך, גם אז הוא למד בכזו מתיקות: 'שיויתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים' (רמ"א או"ח א, א), כך בעודו מתנדנד, המשיך ללמוד מהספר שלפניו. לאחר כמה ימים, כבר לא ראיתי יותר, הוא יצא לעבוד, כיום כבר יש לו נכדים, והוא בקושי יודע ספר. **מה קרה לו?** הבנתי מתוך הענין, אחרי החתונה הוא קיבל חיוזק גדול, ורצה לפתוח דף חדש בחייו, להתחיל ללמוד כמו שצריך, ולגמור את הש"ס. לכן מיד אחרי ה'שבע-ברכות' הוא בא ללמוד בכזו מתיקות, אך אחרי יומיים חשב כנראה בלבד: הש"ס כזה גדול וכיצד אוכל לסיימו. אמנם, הרי בכל אופן אני רוצה ללמוד טוב, אז לפחות אתחיל ללמוד שולחן ערוך, זה אולי שייך לגמור. לאחר יומיים ראה שגם זה עבודה, ואמר בעצמו: איך אוכל לגמור את כל החלקים, ולכן הפסיק ללמוד.

אמנם טעות גדולה היתה לו, אם הוא היה מבין, היה חושב לעצמו: אתמול למדתי דף גמרא, איזה אושר, איזה שמחה! נכון, ללמוד ש"ס זה דבר עצום, אבל גם ללמוד דף גמרא, זה דבר עצום. כך ישנן נשים שאומרות לעצמן, אם הייתי בטוחה שאגמור כל יום את ספר התהילים של אותו היום, בודאי הייתי קוראת כל יום. אבל יודעת אני בעצמי, אני אומרת שני פרקים,

בספר יצירה (שם) המשיך בכיוון ההפוך, "ותכליתן – אין להם סוף", המילים במקורם מדברים על הקדוש ברוך הוא, שאין דבר גדול בשבילו, ואין דבר קטן בשבילו. לפעמים רואים בעולם פרט כל כך קטן, ויודעים שזה נעשה על ידי הקדוש ברוך הוא, כי כמו שאין אצלו דבר גדול מדי – כך אין אצלו דבר קטן מדי, אלא עושה הכל בשלימות. וכך אנו צריכים להחשיב כל דבר רוחני, ולו הקטן ביותר. גם כשאדם מכין מטרנה בבקבוק לבנו הקטן, לא יזלזל בכך, היתה כאן מצות חסד קטנה, אבל זה דבר גדול. ואומרים בשם הצדיקים, כי 'אדם גדול' באמת, הוא מי שיודע להחשיב ולהעריך אפילו דבר קטן². כך גם לפעמים, אדם רוצה לקבל על עצמו איזה קבלה, למשל לא לדבר לשון הרע, אך מיד מסיתו היצר: וכי אוכל מעתה שלא לדבר לעולם לשון הרע... ואם כן, אין לי מה לקבל גם לזמן מועט. אבל זוהי טעות גדולה, כי גם אם לא תוכל לקבל על עצמך לשמור זאת לעולם, למה לא תקבל עליך זאת לשבוע אחד או אפילו ליום אחד בלבד, בכך תרויח לפחות שבוע או יום בלא לשון הרע³. וכך הוא בכל העניינים, צריך לדעת לתפוס כל דבר רוחני שיהיה, שלא יהיה גדול עליך ולא קטן בשבילך. לכן אין לו לאדם להימנע מלקבל גם דבר שחושש שאולי לא יגמור אותו, כגון לגמור את כל המסכת, כי

מעשי למעשי אבותינו, שפירושו מלשון 'נגיעה' – גם אם לא נהיה בדרגתם, אבל לפחות שיהיה איזה נגיעה ושייכות לקדושתם.

² וכך גדלו הרבה מגדולי ישראל, לא כמו שמספרים בטעות שמקטנותם ראו עליהם שעדיים לגאון ולתפארת, אלא שהתמידו והתמידו, ניצלו עוד כמה דקות ועוד כמה דקות, כאן התגברו על יצרם, וכאן ויתרו על הנאה מסויימת לצורך הרוחניות, עד שבמשך הזמן, 'קובץ על יד ירבה' (משלי יג, יא), פרוטה לפרוטה מצטרפת, עד שלאחר שנים של התמדה בתורה ובעבודה, מגלים אדם 'גדול'. גם בפרשת קרח למדנו כיצד הסימן לגדלות הוא מי שמחשיב כל דבר קטן, וכפי שביאר השפת אמת (תל"ח) שמה שנכנסו במחלוקת על רצונם תפקידים נוספים, היה זה משום שלא העריכו את דרגתם שלהם, וכלשונו: 'ועל פי פשוטו יש ללמוד דרך איש הישר בעבודת הבורא. כל שעולה מדריגה יותר, יודע חשיבות כל דבר קטן. שהרי משה רבינו ע"ה, שהיה כמה מדריגות למעלה מהם, הבין חביבות בחינת ה'קויה' שניתן להם מה' יתברך. והם התנשאו... (משה רבינו) הראה להם כי אף על פי שזכה לכל אלה המדריגות, חביב בעיניו כל דבר קטן וגדול בעבודת הבורא, ולכן זכה לכל זה. לאפוקי הם שמיד זלזלו בשירות שלהם וביקשו יותר".

³ וכן כתב ה'חפץ חיים' (בהקדמה לשמירת הלשון): ידוע שהיצר מפתה את האדם להתרחק משמירת הלשון ומללמוד הלכות אלו, ואומר לו: איזה תועלת תקבל אם תלמד ותעמיק בענין זה, האם תוכל להגיע עד קצבתה ולשמור את פיך בכל ימי חייו? הלואי ימשך קיום הקבלה ליום או יומיים וכו', לכן טוב לך שלא תתחיל. לכן בא התנא (בבאבא דרבי נתן כו, ג) והורה לנו 'אל תתרחק ממידה שאין לה קיצבה', כי גם בה תוכל לחסוף לפחות חלק ממנה (ובמשך הזמן אולי אף את כולה, כמו שהעיד על עצמו הגר"ש דבליצין זצ"ל שבעשר שנה הוא לא דיבר לשון הרע). **והוא** כעין המסופר על אחד שבא אל ה'חפץ חיים' זצ"ל בטרוניא, שהלך לדרוש בפני ציבור כמחצית השעה על חומרת לשון הרע, וכולם נרדמו, ומה הועיל במעשיו?! אמר לו ה'חפץ חיים': עליך לשמוח על כך, כי מלבד ממה שהועלת לפחות לאדם אחד, והוא – אתה בעצמך, עוד הרווחת שלפחות חצי שעה כל היהודים שם לא דיברו לשון הרע...

⁴ מעיין מה שהבאנו (במקום אחר) שלצורך עבודת השם נצרך שמלבד מידת האהבה שיכולה לפרוץ גבולות ולעשות יותר ממה שצריך, צריך גם את מידת היראה, שגם בעת קושי כאשר יש לו קושי ואי חשק וכדומה, ידע שמוכרח הוא בקיום המצוות.

מי ששימש אצל גדולים יוכל לקבל קצת מושג וציור מזה בראותו שמדברים היום-יומיים, הכי פשוטים וקטנים שאיננו משגיחים בהם כלל, ראו הם והכירו 'מעשי השם'... וזהו גדלות האדם, להוציא ממעשה קטן קל-ערך אבנים טובות ומרגליות, להכיר את שם ה' הגדול והנורא, זה באמת יודעים (לעשות) רק 'בעלי התעשייה', ולנקודה זו צריך שישים האדם מבטו. וכמו שאמר דוד 'לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה'... מאבן פשוטה, מצמח פשוט, אספר להם מעשי ה'... מחסד כל שהוא שמקבל האדם צריך שיצא 'לך ה' הגדולה'... וזהו גדלות ורוממות האדם... וכך הוא ברוחניות, רק ישראל יודעים את סוד העיבוד, שמהדברים המתגלגלים באשפה, שאדם דש אותם בעקביו, הם מוציאים מזה 'שם השם'... ואת זה צריך האדם להשתדל לשים למטרת עבודתו, שבזה הוא כל מבחנו. יתכן שני אנשים לומדים וחיים ביחד, האחד עולה מעלה מעלה והשני עומד על מקומו עד שהוא נובל, והוא משום שזה יודע את כח העיבוד, וחבירו אינו יודע מזה כלל". וזהו שכתב הרמב"ן (שמות יג, טז) 'כי הקונה מזוה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה... ולפיכך אמרו (אבות ב, א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמורות וחביבות מאוד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוקיו'.

זהו שדרש רבי יהודה (סוכה נב). "לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה". ויש שפירשו שהרשעים בוכים על כך שהחשיבו את המצוות והעבירות כחוט השערה, הם חטאו לעבור עבירות בחושבם: זו עבירה קטנה ולא נורא לעבור עליה, וכך ביטלו את המצוה באומרים: זו מצוה קטנה ואין כל כך ענין לעשותה. מה שאין כן הצדיקים להיפך, בוכים מרוב שמחה על שהחשיבו את המצוות והעבירות כמו הר, הם נמנעו מהחטא בחושבם על כל סרך עוון שזה עוון גדול כמו הר, ולכן הצליחו להתגבר שלא לחטא בו. וכך קיימו את כל המצוות, אף הקטנות ביותר, על ידי שייקרו כל מצוה ומצוה, אפילו הקטנה ביותר – כמו הר גדול, ו'קובץ על יד ירבה' (משלי יג, יא) – על ידי כך זכו לצבור מצוות רבות ולקבל שכר רב עד אין קץ.

וזהו גם ששינו (אבות ב, טז) "הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להבטל ממנה". ופירש רבינו יונה "לא עליך המלאכה לגמור – שלא תעלה על דעתך: אינני רחב לב ולא אוכל לגומרה, ומה יתרון בעמל ומה אועיל ביגיעתי, שלא עליך לגומרה אלא אחר שבתורה אתה עמל קיימת מצות בוראך. ולא אתה בן חורין להבטל ממנה – שלא תאמר: הואיל ואיני חייב לגמור את המלאכה, לא אעצור את עצמי, אלא אלמוד בכל יום שעה אחת. ולא כן הדבר, כי עבד קנוי אתה עליה להגות בה יומם ולילה, ואז תצליח את דרכיך

וביום אחר עוד כמה פרקים, אם כן מה זה משנה, ולכן אינה אומרת כלל. אבל זו טעות, "צפיייתן כמראה הבזק", אם יש לך ציפיות גדולות ואינך יכול להתמודד עמהם, תתמודד עם 'ברק' (מעט) מהם. מה שאתה מכיר שזה גדלות, לפחות תעשה חלקו (עכ"ד הגר"ש פינקוס).

וכן מבואר ב'חובות הלבבות' (חשבון הנפש, פרק ה) בגודל דקדוק חשבון הנפש, שיש להתרגל לעשותו בכל שעה ורגע, וכתב (ע"פ לב טוב) "ואל תהיה קטנה בעיניך אף פעולה טובה שהנך עושה לשמו, אפילו אם היא רק אמירת מילה או ראייה בעין בלבד. כי מה שהוא קטן בעיניך, הוא גדול בעיניו יתברך. וכן הוא גם בנוגע לעבירות, אל תהיה קלה בעיניך שום עבירה, כי מה שהוא קל בעיניך הוא חמור בעיניו. והדוגמא הדומה ביותר לזה תראה בתנועת השמש, שבזמן שהיא זזה בארץ אמה אחת, היא עוברת ברקיע מרחק רב... (ומאידך) ואל יהיו מעשיך הטובים רבים בעיניך, אפילו אם עשית אותם למען שמו יתברך, כי כאשר תעשה חשבון מדוייק תראה, שאפילו אם מעשיך הטובים יהיו רבים פי כמה מכל המעשים הטובים של כל בני האדם שישנם בעולם, לא יספיקו כולם כדי לשלם לה' אפילו עבור הטובה הכי קטנה שהוא עשה לך". הרי שמחד צריך שיהיה לו סיפוק שיחשיב כל מצוה אפילו הקטנה ביותר, ומאידך שתהיה לו שאיפה – שידע שמה שעשה אינו מספיק כלפי הטובות שעשה לו ה' יתברך (וכמו שהרחבנו בבראשית ג, ז הנדפס מחדש 'הבנת החסרון הרוחני', במעלת ה'סיפוק' ממה שהשיג בינתיים – מחד, ו'השאיפה' למה שיכול להגיע – מאידך). גם הרמח"ל (מסילת ישרים, פרק א) כתב "ידוע כי אין התכלית מגיע אלא מכח קיבוץ כל האמצעים אשר נמצאו ואשר שימשו להגיעו. וכפי כח האמצעים ושימושם, כן יהיה התכלית הנולד מהם. וכל הפרש קטן שימצא באמצעים, תבחן תולדתו בכירור ודאי בהגיע זמן התכלית הנולד מקיבוץ כולם (כדוגמת שיגור החץ והטיל, שכל תווה קטנה, יכולה לגרום לבסוף שתהרוג מישוה במדינה אחרת)... שהדקדוק שידקדק בענין המצוות והעבודה, מוכרח שיהיה בתכלית הדקדוק כאשר ידקדוק שוקלי הזהב והפנינים לרוב יקרה, כי תולדתם נולדת בשלימות האמיתי והיקר הנצחי שאין יקר למעלה ממנו". ומזה נבין בגודל כל דבר רוחני, שכל תוספת אפילו פעוטה – רב גדולה בשמים.

רבי ירוחם ממיר (דעה חכמה ומוסר ח"א מאמר ע עמ' ריט-רכב) הרחיב כיצד יש 'לעשות עסק' מכל ענין קטן. וכמו שרואים בפרשת ביכורים (דברים כו, א) כיצד עושים עסק מהבאת הביכורים, אף שהביכורים אין להם שיעור ודי להביא חיטה אחת, בכל זאת נאמרה על כך פרשה שלימה, נמצא שכל פרשת הביכורים היא על ידי חיטה אחת, שעל ידה מכיר חסדי המקום וטובו... ועבודת האדם בחיטה אחת שהוא מעבד ומוציא מזה פרשה שלימה של ביכורים – אין ערוך לה נגד החיטה שקיבל... אברהם אבינו קיבל איזה 'חסד', ומזה הכיר חסדו וטובו של הבורא והפיץ את 'שם השם' בעולם (בראשית יב, ה) שזהו כל תכלית האדם... כח התעשייה הוא לעבד מהדברים הכי פשוטים שלאחרים אין בהם ערך וחשיבות – דברים טובים ומועילים...

והמשיך החפץ חיים, ושמעתי בשם גאון אחד (אולי הכוונה הרבי ישראל סלנטר וצ"ל שידוע המשל בשמו), ששאל אדם אותו: **אם לא כיון ברוב התפילה, והוא עומד בסוף התפילה, באיזה אופן יעורר את נפשו להתחיל לכיין? והשיבו:** משל למה הדבר דומה? לתינוקת אחת, שעמדה בשוק עם סל גדול של ירקות למכור, ופגשה אדם אחד והתחיל לחטוף מהסל, היא נבהלה ולא ידעה מה לעשות. פקח אחד עמד למרחוק, ואמר לה: למה תעמדי, ולמה תמתני עד שיחטוף את כולו? הלא כמו שהוא חוטף כך גם את תחטפי, ולפחות כל מה שיעלה בידך יהיה שלך. כן הדבר ממש בענין התפילה, היצר מתגבר על האדם ומפיל עליו עצלות ומחשבות זרות, עד שעל ידי זה לא כיון בכמה ברכות מהתפילה, גם אתה חטוף וזרו את עצמך בכל כוחך לכיין בברכות שעדיין לפניך...⁵ ועל מה שטוען היצר: מכיון שאי אפשר לשמור את הדין בכל עניניו, טוב להתרחק ממידה זו כלל (ולא לקיימו כלל), ישיב לו: האם הייתי מתיר לעצמי להתנהג בעסקי בדרך זו? למשל, אם היה אחד רואה אותי רץ בזריזות לאיזה עסק לפרנס את עצמי וישאלני: למה אתה רץ? האם תדמה, שתהיה על ידי זה עשיר העולם כמו פלוני ופלוני? הלא בודאי הייתי עונה לו: וכי בשביל שלא אחיה כמוהו, אני צריך לטמון ידי בצלחת מלהחיות נפשי? ואם זה בעניני הגוף הכלה, מה אענה בעניני הנפש (הלא קל וחומר הוא)? וכי בשביל שלא אוכל לשמור את המידה הזאת בכל פרטיה ועניניה, שעל ידה הייתי עולה לנצח למדרגה גדולה וקדושה... האם בשביל זה אתעלם לגמרי מלפקח על הנפש לשמור את הפה בכל מה שיהיה בכוחי וכו'.

ולזה נתכוין שלמה המלך באומרו (קהלת ט, י) **"כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך – עשה"**, להורות לנו, שאפילו עולה בדעתו שלא יהיה בכוחו לגמור את המצוה בכל פרטיה, אף על פי כן, לפחות יעשה כל מה שבכוחו. **וכיוצא בזה אמרו חז"ל** (מכות י.) **על הפסוק** (דברים ה, מא) **"אז יבדיל משה שלש ערים"**, שהודיענו הכתוב שאף שאין שלש הערים שבעבר הירדן קולטות עד שיבדילו את השלש שבארץ ישראל, והוא כבר ידע שלא יכנס לארץ ישראל, אף על פי כן אמר משה 'כל מה שבכוחי לעשות – אעשה', וכפירוש רש"י שם" (ועד כאן לשון הח"ח).

⁵ מעין זה אמר הגרב"צ אבא שאול (אור לציון-מוסד, עמ' קב) שכשאדם מתפלל קורה שבהגיעו ל'חונן הדעת' מסיח דעת מהתפילה, ונוכר בכך בברכת 'השיבה שופטנו', ואומר בלבו: מה עשיתי הלא לפני התפילה החלטתי לכיין בכל התפילה, ומדוע לא עלה הדבר בידי, וכך מצטער על זה עד שמגיע ל'מודים', ואז כבר מתיימש לגמרי ורוצה לגמור את התפילה. לכן אין לו להתחרט באמצע התפילה, אלא תיכף יעמוד ויפסיק מהמחשבות הזרות וישיב מחשבתו לכוונת התפילה, ורק לאחר התפילה יתחרט שלא כיון ב'חונן הדעת', אולי על ידי זה היתה לו עוד קצת דעת, אבל לא יעשה חרטה באמצע התפילה, כי אדרבה זה גופא עצת היצר כדי להפסידו מכל הכיוונים. וכן הוא בדברי תורה, כפי שאמר המגיד לה' בית יוסף' (בספר 'מגיד מישורים', בנרפס מחדש עמ' 168) (כתוב במשלי ה, טו) 'פלט מעגל רגלך', כלומר אפילו כשאתה הולך בדרך ותפריד מחשבתך בהנחת רגל אחד, מהר ותקן וחשוב בתורתך (בהנחת רגל שני, ובה תהיה חצי הפסיעה לפחות בדברי תורה).

ואז תשכיל". גם בגמרא (ברכות סף כז:) מסופר שבשעה שהורידו את רבן גמליאל מנשיאותו, שאלו את רבי אלעזר בן עזריה אם מסכים לקבל על עצמו את התפקיד, הוא אמר שיתיעץ בזה עם בני ביתו, וכשנתיעץ עם אשתו אמרה לו: שמא יעבירוך (כמו שהעבירו את רבן גמליאל), אמר לה את פתגם העולם: ישתמש אדם בכוס זכוכית יקרה אפילו יום אחד ויתכבד בה, ואם תשבר, תשבר. ומסתמא כוונתו כאמור, שכיון שבכך ירויח ללמד תורה בישראל, אפילו אם ילמדם רק יום אחד ואחר כך יעבירוהו, גם זאת הרויח שלימד תורה בישראל לפחות יום אחד, ואין לזלזל בכל השתמשות קדושה אפילו מועטת.

יסוד זה מצינו גם בתחילת פרק אלו מציאות ששנינו 'המוצא פירות מפוזרין – הרי אלו שלו', ופירשה הגמרא (ב"מ כא.) שמדובר בקב חיטין שמפוזרים ברוחב מקום של ארבע אמות. ונסתפק רב ירמיה מה הדין כשנפזרו החיטים חצי קב בשתי אמות, שמא דוקא קב בארבע אמות מתיימרים האנשים משום שטרחתו מרובה לקבצן אליו, אבל חצי קב בשתי אמות שאין טרחתו מרובה יצטרך להכריז כי לא מתיימרים מהם. אמנם קשה, כי אם לבסוף על חצי קב בשתי אמות שאין טרחתו מרובה אדם לא מתיימש, אם כן גם בקב חיטין ברוחב ארבע אמות, למה לא יטרח לפחות על חצי הקב הנמצא ברוחב ב' אמות. והתוספות (ד"ה חצי) תירצו שכיון שיש רק חצי קב ילקט כיון שאין לו טורח לגמור, אבל קב בארבע אמות יש לו טורח ללקט את הכל ולכן אינו מלקט כלל. הרי שאפילו ש'משתלם' לאדם ללקט חצי קב בשתי אמות, אך כשיש לו קב שלם בארבע אמות וקשה ללקוט ממקום כזה, הוא לא מלקט גם את חצי הקב שבשתי האמות.

כיוצא בזה כתב ה'חפץ חיים' (בסוף ההקדמה ל'שמירת הלשון') שגם אדם שלא יכול לתקן את עצמו לגמרי, עדיין יש לו מעלה גדולה לתקן לפחות את מה שאפשר. וזה לשונו (בקירוב): **"לענין טענת היצר שלא ימשך הדבר יותר מיום או יומים (ולכן עדיף לא להתחיל בזה). ישיב לו: לו יהי כדברך, וכי בשביל זה צריך להתרפות מזה? הלא ידוע הוא, כי כאשר ילך, יהיה מי שיהיה, אפילו עשיר גדול וכל שכן עני, על שפת הים, ויראה שפלט הים אבנים טובות ומרגליות, האם יתיר לנפשו מלהתרפות מללקטן משום שלא ימשך זמן לקיטתן רק כמה שעות, ולכל היותר יום אחד? שזה אין שייך רק בדבר פחות ונבוה, מה שאין כן באבנים טובות ומרגליות, היקרים מאוד בשוין, אשר כל רגע שילקטם ויתפשם תחת ידו, שזה יותר ממאה ימים שילקט דברים פחותים. כן הדבר בענינינו... שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז, שאין כל מלאך ובריה יכול לשער... וזהו שכתוב (משלי ב, ד) 'אם תבקשנה ככסף...'** (וכיוצא בזה אמר דוד בתהלים קיט, קכו **"על כן אהבתי מצוותיך, מזהב ומפז"**), שצריך האדם להתנהג בבקשת התכלית הנצחית, כמו שמתנהג בבקשת הכסף וחיפוש המטמוניות. וזהו מה שאמר התנא (אבות דרבי נתן, פרק כז) **"לא תרחיק עצמך ממידה שאין לה קצבה"**, כלומר שיחשבה האדם בנפשו לזכות ולמציאה כל מה שימצא ממנה.

במשך שנה תמימה. באותו סיום השתתף רבי משה ואמר דברי שבת והערכה לאב הקשיש, שלמרות קשייו לא נרתע והשיג את מבוקשו. למחרת הסיום כבר לא התעורר האב משנתו, הוא מת מיתת נשיקה. בהספד שנשא עליו רבי משה, הוא אמר: 'יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בדף אחד'.

זהו שהזכרנו שלא יזלזל האדם בקטנות, גם מי שלומד דף אחד, פרק אחד או מסכת אחת – קונה עולם ומלואו, כמו שאמרו בזהר (תיקוני זוהר הקדמה יד: ועיין בזהר ח"ב ה:): 'כל צדיק וצדיק – יש לו עולם בפני עצמו, וכל מי שזכה להלכה אחת – יורש עולם אחד, וכל שכן מי שזכה למסכת אחת או לשתים או לשישים (שזה הש"ס, ונאמר בהן בשיר השירים ו, ח 'שישים המה מלכות'), שכל מסכת היא מטרוניא (אשה) בעצמה, ואשרי הירשה בעולם הזה⁶. נמצא שהיורש מסכת אחת, יורש בכך עולם מלא. וכמו כן היורש פרק אחד או אפילו דף אחד, כל אחד כפי כוחו⁷. וכבר

והיינו כמו שנתבאר, כי גם אם רואה שלא יוכל לקיים את המצוה בשלימותה, לפחות יקיימה כפי יכולתו.

גם ה'משנה ברורה' (ביאור הלכה תפט, י ד"ה אף) כשהתאונן על המקילים באיסור חדש, כתב: "ידוע שכמה וכמה מן הנוהרין מחשש איסור כל דהו בשארי איסורים, מקילין גם כן בזה (באיסור חדש הנוכח), וסיבת הדבר מפני שסוברין שמי שרוצה להיזהר צריך להיזהר בכל החומרות, משמרים ושכר ויי"ש, וכן בפליטת כלים, והוא דבר קשה להיזהר במדינות אלו, על כן סומך כל אחד עצמו על מנהג העולם להקל לגמרי, אבל לעניות דעתי אין נכון הדבר, שכן: וכי בשביל שקשה לו להיזהר בכל החומרות, יקל לגמרי?!". והוא פשוט, וכי אדם שלא יכול לשמור מצוה אחת, יבטל את כל התורה, הלא בודאי שיקיים לפחות מה שיכול.

גם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (דרש משה, פרשת נשא עמ' קיא) כתב, הנה רואים הרבה שאין מגיעין לשלימות, וגם נעשים עבריינים משום שמבטלין עצמן או מבטלין את הדבר, כגון שחושב שלא יוכל להשיג ענינים גדולים כלימוד גמרא רש"י ותוספות ופוסקים. ולכן אינו לומד, כי לפי מחשבתו לא יועיל לו לדעת כלום, וממילא אינו לומד ובכך נעשה 'עם הארץ' (וראה להלן בסיפור עם אותו סטודנט). **וכן** כשמבקשים ממנו לתת ולתמוך בישיבה שחסר לה סך גדול, אומר: 'ברור לי שלא ישיגו מה שצריכים', או: 'מה יועיל מתנתי אחר שממילא זה לא ישלים את מה שהם צריכים', ולכן אינו נותן כלל, וכן הוא בכל המצוות. אבל יש להמנע מלחשוב כן.

מסופר (לקח טוב) על סטודנט יהודי בארצות הברית שחזר בתשובה, הוא החל ללמוד תורה ולקיים מצוות, וגם כאשר הגיע לבית אביו השתדל לשמור על כל המצוות וללמוד תורה בשקידה רבה. אביו הקשיש של אותו בחור, היה רחוק מאוד מיהדות ולא היה לו כל מושג בדברים אלו. באותו זמן התפטר אביו מעבודתו והסתובב באפס מעשה. על רקע זה הוא התרשם מאוד מבנו ומאורח חייו מלאי התוכן ורצינותו, עד שיום אחד ניגש אליו וביקש ממנו שילמד עמו לכל הפחות דף אחד מהספר שהבן לומד, מהגמרא. השיב לו הבן: הדבר קשה מאוד, כדי להבין גמרא יש צורך לדעת לקרוא את לשון הקודש, ואתה הלא אינך יודע אפילו אלף-בית. לבד מזה, עליך לדעת שתי שפות, לשון הקודש וארמית, שבהן כתובה הגמרא. האב לא ויתר וביקש שלמרות הכל ילמד עמו לפחות דף אחד. לנוכח בקשתו התחיל הבן ללמוד איתו. אך הבן נעדר הרבה מן הבית ורק לאחר שנה של לימוד משותף הם סיימו את הדף הנכסף.

כשגמרו ללמוד את הדף, אמר האב לבן: ברצוני לעשות חגיגה שזכיתי ללמוד דף גמרא. אמר לו הבן: אמנם יש מנהג לעשות חגיגה על סיום מסכת, אבל לא על דף אחד. לאחר שהתעקש על כך האב, פנה הבן אל הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ושאלו: האם לערוך סעודת סיום על הדף הבודד שלמדו. השיבו רבי משה שיעשה 'סיום', והוסיף: גם אני אבוא להשתתף בשמחה. וכך היה, עשו סיום על דף אחד ויחיד שזכה האיש ללמוד עם בנו

⁶ בזהר (פרשת ויקרא ח"ג כד:): אמרו 'מאן דירית אורייתא, ירית נשמתא'. והגר"ח מוולאו'ין זצ"ל אמר (הובא ב'עץ החיים' עמ' תכה): צריך להיות תלמודו בידו, וטוב להיות מלך לפחות על מסכת אחת, וכעין דברי הזהר שמי שיורש מסכת אחת יורש עולם אחד, ויהיה בקי בה בעל פה, שיוכל לקיים שלא לילך ארבע אמות בלא תורה, או במקום שלא יוכל ללמוד בספר, יוכל ללמוד בה תמיד. וכבר הרחיב החפץ חיים (תורת הבית, פרק ו) חמשה טעמים במעלת היודע לפחות מסכת אחת בעל פה, א' מקיים בזה פשטות הפסוק 'והיו הדברים האלה... על לבבך', ומציל עצמו בזה מיצר הרע ושאר דברים רעים. ב' יכול לקיים בזה מצות (דברים ו, ז, יא, יט) 'ובלכתך בדרך' (שעל ידי שידוע מסכת מסויימת, יוכל לחזור עליה בכל פעם, אף ביומן שלא יוכל להסתכל בתוך ספר). ג' מרויח בזה מה שאמרו בזהר 'מי שיורש מסכת אחת, יורש עולם אחד', ויורש מסכת אחת היינו שידוע אותה בעל פה. ד' מתקיים בו המאמר (פסחים ג.) 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שאין תלמודו בידו אלא אם יודע זאת בעל פה (שכן יודע ש'בידו' היינו ברשותו כמו שהרחבנו לעיל בבראשית הנדפס מחדש לב, די 'שליטה על דבר', ואין המסכת נקנית להיות ברשותו אלא עד שידוע אותה על פה). ה' בזה מציל עצמו מדינה של גיהנום. ובתחילה ילמד משנה או דף אחד, עד שלאט לאט, 'קובץ על יד ירבה' (משלי יג, יא) ויגמור את המסכת, עד כאן דבריו. והגר"מ שטרנבוך שליט"א הביא שאמר לו האדמו"ר מהר"א מבעלזא זצ"ל שכאשר לומדים מסכת, יש להקפיד ללומדה מתחילתה ועד סופה בלא לחסר אפילו חלק אחד מהמסכת, משום שבכל לימוד מסכת שאדם לומד בעולם הזה, הוא בונה לעצמו בית בעולם האמת (כעין מה שאמרו בברכות סד. וכריתות כח: על הפסוק בישעיה נד, יג, 'אל תקרא בניך אלא בונד'), ואם למד מסכת ולא סיימה – יהיה לו חלילה בית חסר ופגום, והרי הוא דומה לאדם שבנה בית והשאיר בו הרבה חסרונות או פגמים, כגון שאין בו חלון או דלת וכיוצא בזה, ורק אם הוא מסיים את המסכת, אז יהיה לו בית שלם ונאה, ולכן יש להודרו לסיים את המסכת. ויש להתגבר כנגד היצר הרע שמנסה לעכב מלעשות סיום מסכת, כפי שמרומז בשמו סמא"ל שהוא ראשי תיבות: סיום מסכת אין לעשות. (ועיין עוד בשמות כד, יא

'סיום מסכת').

⁷ אף על פי שלכל מסכת אחת יש בחינה מסויימת של נשמה, וכמסופר (הובא במנחת המאור פ"ה נר ג כלל ח ה"ג בשם התנחומא, ואינו לפיננו) על חסיד אחד שלמד כל ימיו מסכת חגיגה, וכשמת הלבשה מסכת חגיגה את עצמה בדמות אשה והספידתו. מכל מקום גם דף אחד מעלה גדולה יש בו, וכמו שהבאנו לעיל שהגר"מ פיינשטיין הורה לאותו אב לערוך 'סיום מסכת' על דף אחד בלבד, ואם כן גם הוא יורש איזו בחינה של עולם שלם, שהרי ידוע כמה עולמות טמון בכל מילה אחת בתורה (וכפי שמוכח בספרים שמי שמתהלך בלימוד בעולם הזה, בעולם הבא ימשיכו ללמוד מה שלא הספיק), ואפילו בתורה שבעל פה, כמו שכתב הגר"א שבכל דברי

אחד גמרא להמעטיש את כח הדין ולהחלישו שלא יהיה נידון כל כך בדין חזק. ומהעת ההיא והלאה קיבל האברך על עצמו שלא לבטל השיעור הקבוע בבית המדרש כל ימיו, וכשהיה לו שהות יותר היה חוזר על לימודו הזה. וכל הדברים האלה נכללים במאמר שלמה המלך 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך – עשה' (קהלת ט, י).

והנה מלבד מה שגם אם לא יגיע למה שציפה ותכנן, לפחות זכה את המקצת שעלה בידו, שגם הוא חשוב מאוד כאמור. יש להוסיף, כי אם באמת ינסה את דרכו בכל תוספת, עוד דף ועוד מצוה, לבסוף יגיע לשלימות. כי כך המציאות ש'פרוטה לפרוטה מצטרפת' עד שנהיה דבר גדול, וגם הלומד דף ועוד דף, לא מאמין למה יכול להגיע, עד שבמשך הזמן רואה שיש בידו אוצר בלום, כמאמר החכם (משלי יג, יא) "קובץ על יד, ירבה". **וכעין זה המשילו חז"ל (שהש"ר ה, יא. והובא בר"ש שביעית ג, ב) למי שהוטל עליו לפנות את תלולית החול כדי ליישר את הקרקע, הכסיל אומר: איך אפנה מכאן את כל החול כאחת, הוא מתייאש ואינו עושה בה כלום, ואילו הפיקח אומר: הריני לוקח דלי וממלאו בחול ושופכו, לוקח דלי נוסף ממלאו בחול ושופכו, עד שאפנה את הכל. וכך בדברי תורה, אל יאמר אדם: מי יכול ללמוד את כל התורה כולה כאחת, הרי מסכת נזיקין (דהיינו בבא קמא, מציעא ובתרא. ב"ק קב.) יש שלשים פרקים, ומסכת כלים גם יש בה שלשים פרקים, והשוטה מתוך שאין ביכולתו ללמוד ולשנן הכל כאחת, שאז הוא מתייאש ואינו לומד כלום. אבל החכם אומר: וכי אחרים לא למדו תורה?! אלא הריני לומד שתי הלכות היום, ושתיים מחר, וכך בכל יום, עד שאני לומדה כולה. וכך מי שנגזר עליו להרוס הר גדול, החכם אומר: כיצד אכבוש הר גבוה זה? אלא קודם מכאן ומכאן, עד שלפתע רואה כיצד כל ההר נופל והצלח לכובשו. כך הרוצה להצלח בתורה, ילמד דף ועוד דף, סוגיא ועוד סוגיא, מסכת ועוד מסכת, עד שלפתע יראה כיצד שולט בכל, בעזרת ה' [בפרט שסוגיות רבות חוזרות ונשנות בכמה מקומות, ודברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר] (ירושלמי ר"ה ג, ה ובברייתא דל"ב מדות)⁸. **מעין** זה אמרו במדרש (דב"ר ת, ג) "זהו שאמר הכתוב (משלי כד, ט) 'ראמות לאויל חכמות בשער לא יפתח פיהו'... רבנן אמרי הטיפש הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אותן עוסקים בתורה, והוא אומר להן: היאך אדם למד תורה תחילה, ואחר כך אומר: לוי: תחילה קורא במגילה, ואחר כך בספר, ואחר כך בנביאים ואחר כך בכתובים, משהוא גומר את המקרא, שונה את התלמוד, ואחר כך בהלכות, ואחר כך באגדות, כיון ששומע כך אומר בלבו: אימתי אני למד כל זאת, וחוזר מן השער, הוי 'בשער לא יפתח פיהו' (אבל אילו היה פותח, היה לומד מעט ועוד מעט עד שהיה מצליח). אמר רבי ינאי (והובא גם בשהש"ר שם ה, ב): למה הדבר דומה? לככר (לחם או זהב) שהיה תלוי באויר, טיפש אומר: מי יוכל**

התבטא רבי אברהם אחי הגר"א (בעל 'מעלות התורה') בגדול ההערכה לכל חלק קטן של התורה, ולכל רגע אשר מקדישו ללימוד: 'אילו הייתי חי אני אלף אלפי שנים, לא הייתי מספיק להודות להקדוש ברוך הוא על כל רגע שנותן לי חיות שאוכל להדבק בתורתו'. והוסיף ואמר: 'מגודל חלישות כוחי, איני יודע מאין נמשכת החיות שלי, רק יודע אני שרוב השמחה וגודל התענוג מעמל התורה, הם המקיימים אותי בחיים'. כמה צריכים אנו להיות מאושרים, ממש לרקוד משמחה על כל 'קמצוץ' של תורה, כי מי שירש דף אחד כאילו ירש עולם מלא, וכמובן לא להסתפק בזה, אלא לשאוף לדעת עוד ועוד דפים, עוד ועוד מסכתות, לרכוש עוד ועוד עולמות...

וכן כתב ה'חפץ חיים' (שם עולם ח"א פרק יג, בקירוב): "יש עוד מן הבטלים מהתורה באופן אחר, וכאשר שמעתי על גדול הדור אחד, שפגש אברך אחד ממיודעיו שהכירו מאז שהיה מתמיד גדול בתורה, ולבסוף נעשה בטל מן התורה לגמרי, ואמר לו: אמת ששמעתי על כבודך שנעשית מטופל בבנים, אבל צריך לקבוע עתים לתורה כמאמר חז"ל, ולא לבטל לגמרי, וטוב לך כעת ללמוד על כל פנים בבית המדרש השיעור הקבוע להם בכל יום פרק משניות או דף גמרא (כמו: 'דף היומי'). השיב לו: הלא אנכי הורגלתי מאז ללמוד עשר שעות בכל יום, ובזה הייתי לומד עשרה דפים, ומה אצלי פרק משניות או דף גמרא, כשאזכה שאפנה מעסקי, אחזור ללימוד כימים הראשונים. **הרב** השיבו: מי יודע אם תתפנה. ועל מצבך כעת אמשול לך משל, אחד נעשה חלוש גדול, ושאל את רופא העיר על עניינו, הרופא נתן לו תרופות לחולשתו, ואמר: תזהר לא להכנס לבית המרחץ למשך שנה, כי גופך חלש מאוד והמרחץ יחליש אותך יותר. לאחר כמה חדשים נתאוו תאוה לילך לבית המרחץ, ושהה שם כשעה ונחלש מאוד עד שהיה קרוב לעילוף. היה שם מקוה מים שאינם חמים ונוטים לקרירות, ויאמר לנפשו: במעט כוחותי ארוץ למקוה למען אתקרב מעט מרוב החום וירווח לי, אך בהתקרבו אל המקוה ראה שהיא סגורה, וירע לו מאוד כי נגעה החולשה עד לבו, שחום המרחץ היה גדול, גם לצאת החוצה פחד מפני הקור הגדול שהיה אז, ויהי כי נחלש עד מאוד וירץ איש אחד לחוץ והביא לו ספל מים קרים ויתן מעט על לבו ועל פניו שלא יתעלף. היתכן שיאמר: דוקא במקוה שלימה אני רוצה לקרר עצמי, אבל לא בספל מים? שכן בשעה שהחום מתגבר מאוד והאדם קרוב לעילוף – אף טיפת מים קרים טובה מאוד. **וכך** הוא בענייננו, אף שבאמת בעת תגבורת הדינים וכשאש הגיהנום שורפת, אם היינו יכולים להביא מקוה שלמה של מים ולשפוך על האש לכבותה, בודאי טוב יותר, (שהתורה נמשלה למים, וכשאדם לומד כראוי ולא מבטלה כלל אם לא להכרחיותו, הוא מכבה לגמרי את האש). אבל כשאין לנו זכות התורה כל כך שנוכל לברוא מקוה שלימה, אז לפחות יהיה לו זכות של פרק משניות או דף

⁸ שמעתי בשם בקי אחד שכמעט כל ענין נמצא ארבע פעמים בש"ס. ואולי יש בזה רמז לחיוב עיקר הלימוד לפחות ארבע פעמים שזוהו נקרא לימוד (כמו שהבאנו לעיל דברים ח"א ד, ט 'חובת החורה על הלימוד').

חז"ל יש בהם גם פשט רמז דרש וסוד, ואם כן, על אחת כמה וכמה בדף שלם בגמרא שיש בו תיבות רבות.

שלא ללבוש המעיל תיכף כעת. אבל כיון שניסה להמתין לפחות חמש דקות, בסוף הרויח שלא הוצרך כלל לקחת את המעיל, וניצל לגמרי מן העבירה.

וכן כתב מהר"א פאפו (חסד לאלפים' או"ח ה, א): "זוה כלל גדול בכל דברים של יראת שמים, שלא יאמר האדם: דבר זה קשה עלי ולא אוכל לעמוד בו, אם כן למה לי להטריח עצמי לעשותו פעם ביובל, מאחר שעל הרוב לא אוכל לעשותו. לא זו הדרך ליראי השם".

דבר זה נאמר גם על מי שאומר: כיצד אתחיל דבר שממילא לא אגמור, לכן אומרים לו שגם קצת הוא דבר גדול. אמנם, גם לאחר שלא הצליח בחלק מהמצוה, מטעהו היצר ששוב אין לו ענין לעשות כלום, וגם זו טעות כמוכח, כמו שנתבאר 'שלא תהיה קטנה בעיניך', וכפי שנפסק להלכה (מנחות מט. ג. וברמב"ם תמידין ומוספין א, יב) שאף שלכתחילה יש להקריב בכל יום לעולת תמיד שני כבשים, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים (שמות כט, לט בחינוך המזבח, ובמדבר כה, ד בשאר ימים), אמנם אם טעו או שגגו ולא הקריבו את הכבש הראשון לתמיד של שחר, אפילו אם הזיזו (כתנא קמא שלא כרבי שמעון), לפחות יקריבו את הכבש השני לתמיד של בין הערבים. **וכן** נפסק לגבי הקטרת הקטורת (מנחות שם, וברמב"ם תמידין ומוספין ג, א) שאפילו שמלכתחילה מקטירים מחציתו בבוקר ומחציתו בערב (כריתות ו, א), מכל מקום אם לא הקטירו בבוקר ואפילו במזיד, לא אומרים שהפסידו את המצוה, אלא בשעה שמגיע בין הערבים צריכים להקטיר את המחצית של בין הערבים (כמו שכתבו הרדב"ז, לחם משנה שם והמנחת חינוך קג, י), וכמו שהרחבנו לעיל (שמות ל, לה 'חטיפת חלקי מצוות', ובמדבר כה, ג-ד 'חטיפת חצאי מצוות'). גם בספר 'שבט מוסר' (מה, כד-כה) הרחיב שאם אינו יכול לקיים את המצוה כולה, יקיים לפחות מקצתה, והביא על כך שני משלים⁹. (וראה מה שכתבנו במדבר כ, יב 'הוספה מועטת ברוחניות', וב'המשנה המחכימה' אבות ד, כב 'חשיבות דבר מועט').

תשובה: גם הרואה שלא יחיה בידו לקיים את המצוה בשלימותה, ישתדל לפחות לקיים את חלקה, שגם היא חשובה ביותר, ונפרט שיתכן שלבסוף תתקיים כולה בידו.

~~~חלוקת הספרים 'הפרשה המחכימה' או 'המשנה המחכימה' על פרקי אבות, או שאר הספרים לבית הכנסת או בית מדרש שאין שם מספרי המחבר, ניתן לקבל בטלפון או במייל של המערכת~~~

⁹ ולא רק שבמקום שבכוהו לעשות רק מצוה מועטת זו, לא ימנע מלעשותה מפני קטנותה, כאמור. אלא גם אם באמת היה יכול לעשותה ביתר איכות או כמות, ולבסוף הוא עשה באופן פחות יותר, לא יתחרט על קיומו חלילה, שלא יהיה מן 'התווה על הראשונות' שמפסיד גם את שכר המצוה שעשה, כי אפילו אם תהיה עליו תביעה של 'דין וחשבון' שכתב הגר"א (בשנות אלו עמ"ס פאה) במה שהיה יכול לעשותה טוב יותר ולא עשה, אבל 'אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה', ויקבל שכר טוב על מה שכן עשה, כאומרם בתנא דבי אליהו (פרק א) "ברוך המקום ברוך הוא, שמכיר בראש מה שיהיה בסוף... ושמו בחלקו". ופירש ברמזי אש שאם ישראל עשה מצוה ובכוהו היה לעשותה על הצד הטוב יותר, אין הקדוש ברוך הוא מואס במצוה זו חס וחלילה אלא אדרבה שמח (גם) בה, עד כאן דבריו.

להביאו (ולכן נמנע מלהביאו), ופיקח אומר: (וכי) לא אחד תלה אותו (ואם כן, כשם שהיה ביד אדם לתלותו, כך יכול להיות בידי להורידו), ולכן מביא סולם או קנה ומוריד אותו (את הככר), כך כל מי שהוא טיפש אומר: אימתי אקרא כל התורה? ומי שהוא פיקח מהו עושה, שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה. אמר הקדוש ברוך הוא (דברים ל, יא) 'לא נפלאת היא', ואם נפלאת היא (שאינך מסיגה, דע לך שהוא) 'ממך' (מחמתך), שאין אתה עסוק בה, הוי (לך) אמר הכתוב שם בתחילת הפסוק) 'כי המצוה הזאת'".

וכן אמרו במדרש (ויק"ר יט) "לב חכם לימינו, ולב כסיל לשמאלו, הטיפש הזה נכנס לבית המדרש... אומר: היאך אדם לומד תורה... פיקח אומר: הריני שונה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שאני שונה כל התורה כולה". וכן אמרו בספרי (פרשת עקב, יא, כב) "שזוהו שכתוב בדברים לב, מז) 'כי לא דבר רק הוא מכם' (ודרשו 'ואם ריק הוא', 'מכם' מחמתכם). רבי שמעון בר יוחאי אומר: משל לשני אחים שהיו מסגלים (לוקחים לעצמם) ממון אחר אביהם (שמת), אחד מצרף (ומנקה) דינר ואוכל (ומשתמש בו), ואחד מצרף דינר ומניחו, זה שמצרף דינר ואוכל – נמצא (לבסוף) שאין בידו כלום, (ואילו) זה שמצרף דינר ומניחו – נמצא עשיר לאחר זמן. כך תלמידי חכמים, למד שתיים או שלשה דברים ביום, שנים ושלשה פרקים בשבת (בשבת), שנים ושלשה פרשיות בחודש, נמצא עשיר לאחר זמן. ועליו נאמר (משלי שם) 'וקובץ על יד ירבה' (אמנם) וזה (השני) שאומר: היום אני לומד, (וכי) היום אני שונה? למחר אני שונה! נמצא אין בידו כלום, ועליו הוא אומר (שם י, ה) 'אגר בקיץ בן משכיל, נרדם בקציר בן מביש' (שהבן המשכיל והחכם אוגר בקיץ וממלא אסמיו שבע, ואילו הבן המביש והכסיל נרדם ומתייאש)". **וכן** כתב רבי שלמה אלקבץ ('אילת אהבים' ה, יא) "פה (במדרש על הפיקח שאומר בכל יום: אני אלמד שתי הלכות) ביארו, כי אין הדבר כמו שחשב הטיפש הזה, כי שלימות התורה איננו מושג כי אם בכלליה ולא בפרטיה עד שנואש ממנה, למה שחשב כי אם ילמד שנתיים ימים ולא גמרה כולה, הנה שלימותו איננו עד שיגמרהו, והימים הראשונים יפלו חלילה. אבל אמיתת הדבר, כי בכל חלק וחלק ממנה (יש) שלימות, ואם יתרבה בכל יום, עד שהפיקח אומר: אני לומד היום שתי הלכות, והרי הוא היום שלם ולמחרתן כמו כן, נמצא כל ימיו בשלימות". (וב'לב טהור' הוספנו).

כעין המעשה שהיה עם בעל הקהילות יעקב זצ"ל (תולדות יעקב' עמ' ל-לב) ששהה כשנה בצבא הרוסי, פעם אחת הוצרך לשמור על המחנה בשבת והחייל השומר שלפניו הניח בסוף המשמרת את מעיל הפרווה על אילן שהיה שם, כשראה זאת הסטייפלר לא רצה לעבור על איסור דרבנן של משתמש באילן, ולכן למרות הקור העז ששרר שם, החליט להמתין כמה דקות עד שירגיש שהמצב גובל בפיקוח נפש. וכך המתין בכל פעם, עוד חמש רגעים ומשנסתיימו אלו אמר לעצמו: הלא עוד חמש רגעים בלבד שייך להמתין, אם כן אמתין את אותם רגעים. וכך עשה עוד ועוד חמש רגעים עד שנסתיימה משמרתו. אם נחשוב לרגע נראה, אם היה שומע ליצרו באומרו: הלא ממילא לא תוכל כל המשמרת להיות במצב סכנה כזה, ואם כן מה הרויח